

SOBRE ANDREU BOSCH, L'AUTOR DEL *SUMMARI*. PUNTUALITZACIÓ ONOMÀSTICA I APUNTS BIOGRÀFICS

Joan PEYTAVÍ DEIXONA
IFCT – Universitat de Perpinyà
Institut d'Estudis Catalans, Barcelona

A l'inici de la redacció d'aquest treball, hi havia en el marc en què me'l proposaven la intenció de tractar de la toponímia que recull el jurista perpinyanenc Andreu Bosch, autor del famós *Summari, índex o epítome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya*, editat el 1628 per Pere Lacavalleria, “estamper” molt probablement d'origen occità, establert a Barcelona —i des d'on puntualment es va traslladar cap a Perpinyà per imprimir el dit *Summari*.¹ De mica en mica, la toponímia i la relectura de la seua obra m'han fet descobrir un personatge més interessant que el detall o una part de la seua obra. Me cal confessar que m'he descuidat de la idea inicial per retrobar o més ben dit començar a retrobar qui era Andreu Bosch, una personalitat sovint utilitzada pels historiadors, els filòlegs o els juristes catalans però poc conegut i sobretot sovint injustament vilipendiat perquè no concordava —o no s'adiu encara— amb una certa visió de la història. Aquest tractament es deu en particular al fet que no s'hi contempla el seu posicionament pragmàtic en una conjuntura difícil d'aquella traumàtica primera meitat del segle XVII. La qüestió que també se'm plantejava cada vegada més amb insistència era: com s'entenia que ell que havia produït aquella obra mestra, ni que fos pel contingut i el gruix, callés en començar els esdeveniments dels decennis posteriors a la publicació, en una època en què la producció ideològica i politicojurídica van conèixer una embranzida extraordinària en aquest racó d'Europa? La biografia de l'home me va atreure de manera més pregnant que el primerenc estudi toponímic: aquí comença doncs una part d'aquesta relació sobre Andreu Bosch, que de ben segur me proposi ja ara de continuar amb més detalls en un marc més ample.

En aquest escrit, també me cal dir que hi ha la voluntat de rectificar uns quants errors, pocs però bàsics, referents a la seua vida. Aquests han estat comesos per les diverses persones que n'han parlat, més ben dit, que molt sovint l'han citat o fet servir. Primer s'ha estès una mala ortografia del seu cognom, segon no s'ha cercat mai les seues dades familiars i s'ha caigut per tant en confusions per la presència d'homònims coetanis. L'objectiu d'aquesta nota és de restablir correctament aquestes informacions per tal d'actualitzar la seua coneixença.

¹ Informació amablement facilitada per Eulàlia Miralles Jori, especialista entre altres del tema dels llibres i els impressors de l'època moderna, a qui vull agrair aquí la primera relectura i els consells. Vegeu el treball de Mercè Comas “Un apunt sobre literatura impresa a Perpinyà al primer terç del segle XVII”, *Randa (Miscel·lània Jordi Carbonell)*, 2006, en premsa. Consultable a la web: http://www.iec.cat/gc/digitalAssets/8299_ComasRanda.pdf.

1. ORTOGRAFIA DEL COGNOM

La magnífica edició facsímil del *Summari* l'any 1974, feta per l'editorial Curial,² va posar a la portada el nom de l'autor amb l'ortografia "Andreu Bosc", seguit unes pàgines més lluny per la portada original on consta òbviament "Andreu Bosch". Per raons d'hiper-correcció abusiva, Bosch que tota la seua vida ha escrit, firmat i s'ha dit Bosch, passa a ser Bosc.³ Segurament en aquella època dels anys 1970-1980 en què tot anava per una normativització pura i dura —o potser m'erro i no va ser sinó perquè l'editor així i puntualment ho va decidir!—, la regla fabriana de la pèrdua de la *h* final, que s'aplica als noms comuns, ha passat factura al nostre jurista i amb aquesta partida de naixement editorial, se li ha inventat el patrónim.⁴ Això va ser realment el punt de partida de la vida d'un nou "Andreu Bosc". I és impressionant el nombre dels exemples entre historiadors i lingüistes que parlen en les seues demostracions de l'"Andreu Bosc" i evidentment que citen com a referència amb el llibre, l'"Andreu Bosch". La supeditació historiogràfica a la repetició d'error sense anar a la font que sovint perjudica l'avanç en el marc de la recerca històrica i en la historiografia ha estat en aquest detall precís més que desafortunada.

L'historiador i lingüista Enric Moreu-Rey, excel·lent antroponimista, sovint ha agafat la ploma per a lluitar contra allò que ell anomenava la "normalització" dels noms propis, que potser caldria definir com ho acabi de fer poc més amunt com a "normativització". Com en aquest exemple llarg:

¿Què passaria a França si als autors d'una enciclopèdia, o als "correctors" d'òrgans mediàtics, els agafés el caprici de "modernitzar" ("normalitzar" diuen a casa nostra alguns aprenents de savi) els cognoms dels protagonistes de la història i de la literatura del país? ¿Què passaria si volguessin imposar, d'entre els literats, les formes "Montagne" en lloc de Montaigne, "Amiot" en lloc d'Amyot, "Arnaud" en lloc d'Arnauld, "Boitleau" en lloc de Boileau, "Champfort" en lloc de Chamfort,

² Col. Documents de cultura - Facsímils, núm. 3, Barcelona-Sueca, 1974.

³ És evident que es troben durant la seua vida a vegades en els mateixos documents i en els dels seus familiars unes mencions de "Bosc", sense *h* com ho obvia la pràctica ortogràfica poc establerta de l'època.

⁴ Vull afegir que en el context sociolingüístic nord-català, el fet d'escriure Bosc s'assembla molt a una francesització. Respecte als nombrosos Bosch que avui hi viuen, la poca gent que ortografia en l'actualitat el seu antropònim *Bosc* és en la immensa majoria dels casos d'origen històric i geogràfic occità, i en aquest cas, vol dir francès. Una lectura al segle XVII o XVIII de la repartició del cognom Bosc, remet sempre a migrants del Llenguadoc, mentre que Bosch és present en aquest nord de Catalunya des de la més llunyana edat mitjana (Vegeu Joan PEYTAUÍ DEIXONA, *Antroponímia, poblament i immigració a la Catalunya moderna, De la identitat patronímica als Comtats catalans (s. XVI- XVIII)*, Universitat de Perpinyà, 2002, 1517 p., dir. Jordi Costa-Ramon Sala (en curs de publicació, IEC, Barcelona).

⁵ A tall d'exemple formal, el que més pot dir-nos d'aquesta pràctica pot ser —que l'autor me n'excusi!— el fragment de l'excel·lent treball doctoral de Xavier BARÓ i QUERALT, *La historiografia catalana en el segle del barroc (1585-1709)*, Universitat de Barcelona, dir. F. Sánchez Marcos, defensa desembre 2005, disponible a www.tdx.cesca.es. A les p. 125-126 escriu: "L'exaltació del català és duta a terme també per **Andreu Bosc**, que el 1628 ja es lamenta del desnivell que s'aprecia envers la castellana: «Molt mes ocasio tenien los Cathalans de posar en mes alt punt llur llengua [segueix la citació de Bosch]»" i el doctorand remet a una nota 41 que diu "**BOSC, Andreu. Summari, Index o Eptome dels admirables Títols d'Honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya**, p. 27". Més lluny continua la seua explicació: "I ja a inicis del segle XVIII, el catedràtic Narcís Julià s'expressa en termes semblants, tot recordant **Andreu Bosc**: «Totas las naciones se enoblieren ab art tant cèlebre, y se esmérán en tenir poetas en son propri ideoma; sols la nostra és la que menos los aprecia, estimant més als que se exercítan en llengua agena, lo que ha ja més de una centúria judicaba digne de p[ro]lor, en son doctíssim llibre de Títol de honors de Cathalans, lo Doctor **And[r]eu Bosch**, digne per sos escrits de fama eterna [segueix la citació]»".

Procedeixen de manera encara més incompreensible els companys Antoni SIMON i TARRÉS i Pep VILA en el seu excel·lent treball *Cròniques del Rosselló, segles XVI-XVII*, Ed. Curial, Bibl. Torres Amat, Barcelona, 1998, 383 p. quan en transcriure el diari de Hierònim Cros, posen continuament en el text original del manuscrit "Andreu Bosc" i reblen el clau a la p. 155, n. 105 dient "Al llarg del *Diari*, el cognom Bosc és sempre escrit amb la *h* final tradicional"!

⁶ L'exemple, però, de Moreu-Rey en aquest cas és mig encertat: "Michel" —o Miquèl— Eyquem, senyor de "Montaigne", a les terres occitanoparlants de Gascunya, que escrivia en llengua d'oïl, ço és el francès, sabia bé prou que el nom de la seua senyoria era originalment "Montanha", que es pronuncia com el català *mntanya*: només la francesització l'ha fet universalment conèixer com a Montaigne.

“Chrétien de T.” en lloc de Chrestien de T., “Courrier” on lloc de Courier, “Etienne” en lloc d’Estienne, “Fourrier” en lloc de Fourier, “Lecomte de l’Ile” en lloc de Leconte de Lisle, “Lefèvre” en lloc de Lefebvre, “De Maître” en lloc de De Maistre, “Saive” o “Sève” en lloc de Scève, etc., etc., etc.? I si algun savi mig savi racionalista alemany pretengués “normalitzar” Goethe en “Göthe”? I Si qualche quart de savi anglès aspirés a “racionalitzar”, i a escriure “Spencer”, “Flescher”, “Kid”, “Brown” o “Johnson” en lloc del Spenser (del XVI), Fletcher, Kyd, Browne, Ben Jonson (s. XVI-XVII)?

Doncs a casa nostra hi ha “correctors” que escriuen A. “Marc” en lloc de March, “Ponç i d’Icard” (sic! GEC) en lloc de Pons d’Icart (Veg. el nostre Butlletí de la Societat d’Onomàstica n.º XXV, p. 98). Sobre el poeta Ausiàs March existeixen milers d’entrades en bancs de dades, centenars d’articles i obres de tots els països, que respecten la grafia genuïna; i dotzenes d’especialistes forasters de la nostra literatura que no acceptaran pas bajanades de nivell primari. Aquests noms propis són patrimoni de tots, i no pas de qualsevol “corrector” anònim i convençut. La bona fe i el patriotisme no excusen la imperícia i la manca de reflexió; al contrari. I és Baldiri Rexach i no “Baldiri i Reixac” [sic! No inventem res...], resultat d’una genialitat d’un primari cap-quadrat.⁸

I vull adherir-me a les raons de Moreu-Rey sobretot que aquest afany de normativització per tal de fer mostra de normalització lingüística ha afectat notablement el nostre perpinyanenc.

De manera estranya, això ha tocat també un altre “gran” rossellonès més o manco de la generació anterior a la de Bosch, el notari d’Illa, autor de les *Il·lustracions dels Comtats de Rosselló, Cerdanya i Conflent*, Francesc o més aviat Joan Francès Compte o Compta —més sovint en tot cas que “Comte”. La majoria d’arxius que porten els seus nom i cognom demostren que era ben bé Compte, una grafia que s’entén perfectament per variació analògica i homofònica amb el substantiu comú “compte”.⁹

Per tornar doncs a Andreu Bosch, que a més a més ja esmentaré com a nascut, batejat, vivint, publicat i mort amb aquesta onomàstica, no voldria pas fer ironia dient que és per fer-li un tractament de favor normativitzador o perquè ja se’l considerava com a natural d’aquella part de Catalunya que a la mateixa centúria passaria sota domini francès, però el cert és que altres Bosch catalans s’han quedat la *h* —tot i les polèmiques originades per Ausiàs March i Baldiri Rexach. Per concloure de moment sobre el tema, només diré que el desig de qui en parlava i en els contextos en què en parlava semblen haver estat la regla: entre els personatges de l’edat moderna, el general —nascut— Moragas és unànimement cone-

⁷ Vull recordar aquí, no obstant això, que la grafia *Göthe* és la genuïna de la família del poeta alemany originària del Kyffhäuser saxó i que la grafia *Goethe* —que substitueix l’*umlaut* per la *e*— és la que es recull a la partida de baptisme del poeta i de son pare a la seua arribada a Frankfurt a l’inici del segle XVIII. A més a més, els *Göthe* o *Goethe* ara a la Hessa van utilitzar indistintament l’una o l’altra de les ortografies, tal com els diversos editors del gran escriptor. No és sinó la internacionalització de l’obra literària que per raons de lectura ha divulgat la grafia *Goethe*. L’exemple és encara desafortunadament mig encertat...

⁸ “Antropotopònims: El Palau March”, *Antroponímia, història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*, Col·l. Estudi General, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1991, p. 160-161. Aquest article també és esmentat i àmpliament comentat en Joan PEYTAUÍ DEIXONA, *Antroponímia, poblament i immigració...*, op. cit., cap. 2.3.1.2.1.

⁹ En el cas de Compte, puc entendre Joan Tres, el seu biògraf i coneixedor més important a qui es deuen els valuosos estudis i la publicació dels escrits, que esmenta una sèrie de referències antroponímiques variades i que sembla decidir per una sola grafia —basada en l’etimologia més segura però ortogràficament modernitzada com ho són justament i lògicament aquestes transcripcions (F. COMTE, *Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya y Conflent*, Ed. Curial, Bibl. Torres Amat 16, Barcelona, 1995, 290 p.). Ja es nota, però, la contradicció en el mateix títol de l’obra amb la presència d’un estandarditzat Francesc Comte —per què no un “Francesch”, “Francès” o “Francisco” “Compte” o “Compta” o encara “Comta” (mencionat com a tal pel mateix autor, p. 18, 26 que se’n justifica positivament p. 55, n. 2) al costat de la conjunció de coordinació en forma arcaica y.

Els arxius notariais que recullen dades familiars dels Compte testimonien de la major presència de la *p* en el patrónim: per ser-ne descendent directe tres vegades a la tretzena i catorzena generacions, vaig trobar prou documents que contenen aquelles mencions.

gut amb la grafia estandarditzada de Moragues, potser per ser patriota català, com el seu company en Bac de Roda. Però en Puig i Cadafalch sempre té la *h*, com en Domènech i Muntaner o en Folch i Torres; el poeta rossellonès Pons no es canvia mai en Ponç, com en Torras i Bages no és mai Torres i Bages, i moltíssims etcèteres —i això sense ni entrar tampoc en la problemàtica dels noms de pila.

2. CONFUSIÓ PER HOMONÍMIA

Per afegir al cas merament onomàstic de Bosch, la troca s'embolica quan se sap que en aquell inici del segle XVII, hi ha sobre l'escenari polític perpinyanenc almanco dos Andreu Bosch que entrelliguen a profusió el seu destí i fan perdre el fil de les seues vides respectives als historiadors.

Primer, s'ha de dir que no hi ha parentiu entre aquests homònims sobre almanco tres graus de generació.¹⁰ D'una banda, trobem el nostre, el magnífic misser Andreu Bosch, “*doctor en quiscun dret*”, burgès honrat de la vila i, de l'altra, el discret mossèn Andreu Bosch, notari durant tota la primera meitat del segle XVII, que és aquell amb qui es confon,¹¹ i de qui puc destacar els fets biogràfics següents.

Andreu Bosch-notari és escrivà municipal entre el final dels anys 1620 i els anys 1640, és extret cònsol de Perpinyà l'any 1639 quan comença la guerra de Separació amb la terrible campanya de Salses. Però a més a més la cosa més desconcertant per a l'investigador és que el discret Andreu Bosch és el notari de misser Andreu Bosch i de la seua família des dels anys 1610 fins a les defuncions dels membres més destacats de la família. Per la seua durada d'instrumentació (1605-1655), és un dels més importants de la zona. Recull l'herència del seu primer sogre, el notari cincentista Antoni Tallada, després d'haver estat escrivent per a ell i d'haver-se casat amb la seua filla i heretera el 1604.¹² Un patrimoni ampliat arran de la segona unió el 1634 amb Francisca Laguàrdia i Mercer, filla d'un botiguer de draps i néta per part de mare de Pere Mercer, notari a Perpinyà. En enviduar, Francisca es tornarà a casar el 1658 amb un altre notari, Francesc Diego, de la llarga nissaga homònima dels notaris perpinyanencs. S'han pogut retrobar dos testaments del notari passats davant el seu confrare, Hierònim Arles i Carrera, el 1631 i el 1639, anys simptomàtics dels drames perpinyanencs (pesta i començament de la guerra). Per tant, tenint en compte el context d'homogàmia, l'homonímia i sobretot la realitat demogràfica d'aquell temps, no s'ha pas de descartar altra vegada un parentiu llunyà entre els dos Andreu Bosch.

No s'ha d'oblidar encara que en els registres parroquials de la vila, només considerant la parròquia major de Sant Joan —la dels nostres Bosch— entre els anys 1590 i 1630, trobem a més de la família més propera del nostre jutge, més de vint parelles Bosch —molt puntualment ortografiades “Bosc”, tot s'ha de dir! Aquests Bosch són bracers, hortolans, sastres, peirers,¹³ sabaters, etc., i no semblen emparentats almanco a nivell d'unes quantes

¹⁰ Més endarrere, abans de mitjan segle XVI, les relacions familiars dels Bosch són més difícils de resseguir.

¹¹ Tret de les confusions trobades a les notes de peu de pàgina en SIMON i VILA, *op. cit.*, diverses notes biogràfiques demostren clarament la còpia sense verificació de qui és qui de les errades anteriors. Exemple, Joan Tres, en el seu article “Aportacions a l'estudi del Summari d'Andreu Bosc [sic] (Justificació de la separació de Perpinyà de la Diputació del General al segle XVII)”, *Revista de Catalunya*, núm. 110, Barcelona, desembre 1996, p. 31-43, es pot llegir que Bosch “*esdevingué cònsol entre els anys 1629-1639*” (p. 31), “*Bosc era jutge de primeres apel·lacions del comtat de Rosselló des de 1570, aproximadament, i que el 1627, ocupà el càrrec de secretari de la Diputació local*” (p. 33), “*poc abans de la publicació, Andreu Bosc és nomenat burgès honrat de Perpinyà [cosa que és verificada] i un any després, el 1629, cònsol de la corporació municipal [és el seu homònim notari]*” (p. 34).

¹² ADPO, registre parroquial, Perpinyà, Sant Joan, 9 d'octubre de 1604.

¹³ La variant septentrional o rossellonesa molt antiga de ‘mestre de cases’ —geosinònim de l'època— que correspon a l'actual ‘paleta’.

generacions amb els rics Bosch que passaré a descriure més endavant.

Ara bé, cal assenyalar tot seguit que de manera inexplicable fins ara, els registres parroquials de la vila de Perpinyà (amb les quatre parròquies de Sant Joan, Sant Jaume, Santa Maria la Real i Sant Mateu) són gairebé muts pel que fa a la família Bosch i en particular els seus casaments. Totes les dates que faré servir més endavant són la major part del temps tretes dels arxius notariaus, llevat d'alguns baptismes.

Moltes d'aquestes raons fan que es pugui perdonar a un cert nombre d'historiadors uns errors de confusió, tot i que un viatge al cor dels arxius nord-catalans hagués pogut solucionar aquest embolic. Com que és una font molt sovint citada pels científics, la raó en canvi que no se podrà perdonar és l'obra de Philippe Lazerme de Regnes, *Noblesa catalana*,¹⁴ que recull les primeres i fonamentals indicacions sobre Andreu Bosch a l'article Perarnau,¹⁵ que estudia la família de la seua esposa, que es pot completar per tal de desembolicar el cas d'homonímia gràcies als articles de les famílies Jaubert¹⁶ i Ramon.¹⁷

3. A TALL D'INICI D'UNA BIOGRAFIA

Els Bosch dels quals descendeix Andreu són una família important de rics mercaders i grans juristes de la vila de Perpinyà entre la segona meitat del segle XVI i els anys 1630, en què sembla que desapareguin molts membres en els estralls de la pesta del 1631. Al capdavant de societats mercantils i enviant uns cabalers a estudiar més dret que teologia, fan fructificar els seus patrimonis, abans que els sigui el tombant de l'indefugible contagi, que assola tot el comtat.

3.1. Una família al cim de la societat perpinyanenca entre final del XVI i inici del XVII

No sé res a hores d'ara de la identitat dels avis paters d'Andreu Bosch. Al moment en què es casa per primera vegada (?) amb una joveneta de dotze anys, Àngela Cornellà, el 1566,¹⁸ els capítols matrimonials del seu pare, Hierònim Bosch, possiblement nascut abans de 1540,¹⁹ no ens diuen gaires coses. Ara bé se'n poden deduir un cert nombre. Com que justament no s'apunten els seus pares, és força possible que ho faci ja en condició de vidu, com se sol fer en aquella època.²⁰ Segon, Hierònim és dit "*habitant en la vila de Perpinyà*", cosa que indica segons la pràctica del temps, que no n'és o no en deu ser natural. Uns indicis de relacions matrimonials amb famílies de la zona,²¹ de presència patronímica i sobretot un patrimoni ample però que molt sovint s'evoca i s'especifica a la vila del Riberal,²² me porten a pensar en la hipòtesi d'una ascendència dels Bosch a Illa, la segona vila en

¹⁴ *Noblesa catalana, cavellers y burgesos honrats de Rosselló y Cerdanya*, Imprimerie centrale de l'Ouest, La Rochesur-Yon, 1976, 3 volums, 363 p., 439 p., 485 p.

¹⁵ *Ibid.*, vol. III, p. 65-66.

¹⁶ *Ibid.*, vol. II, p. 200-202.

¹⁷ *Ibid.*, vol. III, p. 100.

¹⁸ ADPO, 3 E 1-2600, Joan Port, notari. 15 de juliol de 1566.

¹⁹ Com que no es declara la seua minoria d'edat, deu tenir més de 25 anys, edat oficial de majoria.

²⁰ És a dir que no hi ha constància escrita de l'estat de vidu, però posar el nom i condició a seques porta a pensar que ho és. Si fos fadrí, els pares, encara que hagin mort, estarien esmentats.

²¹ Relacions amb els Bolet, Mauran, Serdà, Cornellà, etc., famílies totes elles d'origen illenc.

²² Andreu Bosch rep en els dos testaments de son pare (ADPO, 3 E 1-4014, Hierònim Arles i Carrera, 1608 i 3 E 1-4017, Hierònim Arles i Carrera, 1610) la "tota la heretat que avuy posseesch en lo terme de Ylla [...] so és casa terres cortals mas y la casa ab lo demás qu'és dins Ylla" (1608). Com que aquesta heretat no correspon a dots portats ni per la primera ni per la segona esposa de Hierònim, és possible que sigui part del patrimoni patern. Ara bé el pare Bosch també té propietats a Perpinyà, Malloles, Llupià i a la Salanca.

importància dels comtats amb una burgesia mercantil destacable i molt vinculada a Perpinyà.

Hierònim és denominat primer com a botiguer de teles arran del dit acte de 1566 i es casa amb la filla d'un botiguer de teles llavors ja mort. A més és molt interessant de llegir entre les clàusules que la parella haurà de viure almanco sis anys a la botiga amb la sogra, Antònia Cornellà: una manera per a Bosch de tenir una mirada i d'entrar en el negoci Cornellà, com també, per a la vídua Cornellà, a més de vigilar el comportament del gendre amb la seua filla de dotze anys, una manera d'assegurar-se la presència d'un professional que pugui fer funcionar la casa.

Més endavant, com ara el 1595 quan casa el seu fill, Hierònim ja és dit "*honorable mossèn Hierònim Bosch maior de dies mercader de la vila de Perpinyà*",²³ tot un senyal d'un ascens social evident, que es pot seguir en molts protocols notariais de final del segle XVI i inici del XVII.

Àngela Cornellà, que tenia dotze anys en fer els capítols matrimonials,²⁴ mor a vint-i-set anys a l'inici del 1581 i Hierònim fa uns primers codicils el 15 de setembre,²⁵ quan ja deu tenir més de quaranta anys: una part apreciable de la seua situació financera apareix en aquest document. Després d'anomenar marmessors una gent del món dels negocis de la qual tornarà a parlar, demana ser enterrat "*in sepultura dels Boschs*" que es troba en la capella de Nostra Senyora dels Àngels "*in monasterio divi Francisci de observantia*".²⁶ Allà es pot veure encara la tomba dels Bosch, entre les que s'han salvat de les destrosses del temps.²⁷ Hierònim Bosch dona 1.000 lliures de Perpinyà com a legítima a sa filla, Gràcia, i 2.000 lliures al segundogenit, Bartomeu, mentre que Antoni, de nou anys, és fet hereu.

Hierònim es torna a casar dos mesos més tard, el 13 de desembre de 1581, amb la que serà la mare del nostre jurista, Caterina Gahell, nascuda vers l'any 1564, filla de Joan Gahell, mercader de Perpinyà i de Marquesa Blanch, una àvia ben present en tota la vida d'Andreu.²⁸ Marquesa ja és vídua quan la seua filla es casa amb Hierònim Bosch. Els Gahell són de la mateixa procedència socioeconòmica que els Bosch; mantenen relacions amb el mateix món: Joan, el pare, té un germà, Antoni, que és notari a Perpinyà cap al final del segle XVI, Marquesa té dos germans mercaders de la vila, Joan i Josep Blanch. Joan Blanch té una filla, Àngela, casada amb el magnífic mossèn Francesc Guillamí, doctor en medicina de la vila, present als capítols de 1581. Francesc Guillamí i Àngela Blanch són els pares de Caterina casada amb el mercader i burgès Narcís Batlle,²⁹ ell també relacionat amb els Reig, Tallaloqués, Hereter, Vinyas, Bolet, etc., famílies que podrem retrobar en la pràctica endogàmica i homogàmica en el parentiu dels Bosch.

Hierònim Bosch redacta de la seua mà dos testaments, successivament els anys 1608 i

²³ ADPO, 3 E 1-4920, Joan Vallespir, notari de Perpinyà, 15 d'abril de 1595. Capítols matrimonials d'Antoni Hierònim Bosch i Anna Callar.

²⁴ Se li dona l'autorització en els mateixos capítols perquè és menor d'edat i té 12 anys el 1566.

²⁵ ADPO, 3 E 1-3154, Joan Antoni Papí, 15 de setembre de 1581.

²⁶ El convent dels franciscans, que va ser el més gran de la vila, és en major part destruït avui: per damunt s'hi va construir entre les èpoques moderna i contemporània, un baluard i un hospital militars i més tard en la part septentrional, els serveis centrals dels correus (La Poste). Avui hi ha part dels serveis administratius del Consell General dels Pirineus Orientals. Se'n poden veure restes apreciables i en particular la capella de Nostra Senyora dels Àngels, a l'angle dels carrers Foch i Zamenhoff.

²⁷ Visiteu la web: http://www.cg66.fr/culture/patrimoine/nd_anges/index.html#Visite.

²⁸ ADPO, 3 E 1-3154, Joan Antoni Papí, 15 de setembre de 1581. L'anomena hereu universal seu el 1610 després que sa filla, hereua seua el 1595 i mare de l'Andreu, hagi mort.

²⁹ Aquests dos són els pares de Teresa Batlle Guillamí, casada el 1640 amb el cònsol en cap de la vila, Gregori Prats, doctor en drets, immers en els esdeveniments tràgics d'aquells anys i en particular, obligat pels terços castellans a sortir amb la bandera de mà armada en l'expedició punitiva cap a Illa (setembre 1640). Vid. Joan PEYTAÍ DEIXONA, "Francisco Vilar, un notari ceretà al cor de la Guerra dels Segadors", Afers. Fulls de recerca i pensament, València-Catarroja, 2008, en curs de publicació.

1610 en casa del seu notari, veí de casa al carrer del Cavallet,³⁰ Hierònim Arles i Carrera³¹: com que la seua muller és vídua el 1613 quan es casa Andreu, Hierònim mor segurament en haver fet el seu segon testament.³² Les donacions són molt importants, fins i tot la criada Clara Fageda rep 100 lliures de dot per quan es casi!

L'hereu de casa, el magnífic Hierònim Antoni Bosch i Cornellà, nat el 1572, és fet burgès de Perpinyà uns anys més tard que la creació del privilegi el 13 de juliol de 1599 pel rei Felip III, ja que no consta a la primera llista.³³ Només ha tingut una germana d'aquella primera unió de son pare, potser batejada Gràcia, citada al testament del pare, que ja abans del 1588 és casada amb el mercader de Perpinyà Francesc Bajolas, i que ja és morta el 1608.³⁴ Sembla encara que hagi recuperat una part de les magnífiques legítimes de la fratria i hagi concentrat el patrimoni paternal. El 1595, Hierònim Antoni es casa amb Anna Callar, filla de mercaders —ja difunts— de la vila, que li porta tota la seua herència universal. Mentrestant, el pare Bosch, que pensa també a la resta de la seua progenitura nascuda del segon casament, li defineix més precisament el detall de l'herència (heretats a la Salanca —Santa Maria la Mar, Torrelles, Vilallonga—, vinyes, censals i 3.000 lliures) i li dóna ja l'usdefruit de la casa paternal al carrer del Cavallet. Els capítols es firmen en presència de les altes instàncies perpinyanques a més de familiars; per la família Bosch hi assisteixen els nobles Don Joan Grimau i Don Miquel de Blanes i el doctor en drets Dionís Pellicer, mentre que per acompanyar els Callar hi ha el donzell i il·lustre senyor Francesc d'Orís i el noble Don Gaspar de Sagarriga: en aquell tombant del segle XVI, els Bosch formen part de la capa social més alta de la vila immediatament després de la noblesa militar i senyorial.

Anna Callar fa el testament el 1597³⁵ i mor poc després. Hierònim Antoni Bosch i Cornellà contracta matrimoni una segona vegada a l'entorn del 1600 amb una cosina (?), Guiomar Cornellà, sembla que relacionada amb el poble de Rigardà, que mor sense descendència el 1620, deixant com a hereteres les seues germanes Margarida Peyró, de Vinçà, i Sor Victòria Cornellà, monja de Santa Clara de Perpinyà.

Segons els arxius trobats fins ara, Hierònim Antoni que fineix en acabar el 1630, només té una filla, Anna, nascuda cap al 1598 i casada amb el burgès honrat Francesc Jaubert i Sardà, descendent de mercaders d'Illa, parent dels illencs Bolet, Troyart i dels perpinyanencs Vallespir, Pellicer, Ramon... i Bosch!

Es coneix encara una tercera branca dels nostres Bosch, eixida d'un germà de Hierònim Bosch pare, anomenat Llorenç, aquest ja present en els capítols matrimonials de son germà el 1566. Llorenç, del seu casament amb una Jover, d'una família del Consell de Cent barceloní, és el pare del magnífic Hierònim Esteve Bosch, botiguer de teles —l'ocupació històrica dels Bosch—, casat el 1600 amb Paula Ramon, parenta dels mateixos Jaubert, Vallespir, Bolet, etc. citats més amunt,³⁶ marmessor el 1629 del seu cosí Andreu Bosch, el nostre. Hierònim Esteve que testa el 1608³⁷ dirigeix l'empresa de teixits i teles amb dos altres socis, ço és la seua dona i el notari Antoni Guillot i Mercer,³⁸ raó per la qual en aquell

³⁰ Actualment sigui l'homònim carrer del Cavallet, però molt petit i molt estret, sigui més aviat la part sud del carrer de Mailly, més ample i més "noble".

³¹ Antoni SIMON i TARRÉS, Pep VILA (a cura de), *Cròniques del Rosselló*, op. cit., p. 167, n. 184.

³² La menció "Obiit die 13 aprillis 1616 cuius anima cum beatis requiesca in pace Amen" afegida al redòs del testament de 1610 no pot correspondre a ell. En contrastar diversos documents, deu ser la del seu nebot Miquel Bosch, marmessor seu.

³³ Philippe LAZERME de REGNES, *Noblesa catalana*, op. cit., vol. I, p. 40-42.

³⁴ Hierònim parla de la seua néta en els seus testaments (1608 i 1610) com a filla de la seua pròpia filla ja difunta. Trobarem també més avall Francisca Bajolas i Bosch, esmentada entre els possibles hereus de substitució d'Andreu Bosch el 1621.

³⁵ ADPO, 3 E 1-4886, Joan Vallespir, notari de Perpinyà.

³⁶ Paula Ramon és la germana de Victòria Ramon, casada el 1587 amb el mercader Onofre Vallespir i Pellicer i mare de Maria Vallespir i Ramon, muller el 1628 de Francesc Mauran i el 1633 d'Esteve Jaubert i Sardà, el cunyat d'Anna Bosch

protocol últim descriu tota la continuació i la devolució si escau de la botiga. El cirurgià Hierònim Cros l'esmenta encara en el seu dietari, com el qui va posar la primera pedra a la nova construcció de l'església dels caputxins el 12 de setembre de 1630.³⁹

Hierònim Esteve Bosch té un germà, el causídic Jaume Bosch, que té nissaga a Perpinyà en la primera dècada del segle XVII. Són aquests dos Bosch dels quals de manera estranya o paradoxal es troben les descendències en els registres parroquials de Sant Joan.

Aquest ram de l'arbre Bosch ens en proporciona un altre tan o més honorable, el del cosí del precedent Hierònim Esteve, i per tant certament relacionable amb Hierònim Bosch pare d'Andreu, és a dir el magnífic Miquel Bosch, també burgès honorat de la vila, pel qual es pot trobar un segon casament el 1616, amb la filla d'un ric pagès de Torelles de la Salanca, Àngela Bretó.⁴⁰ En una tàctica clàssica de matrimoni,⁴¹ les seues filles Maria i Caterina Bosch es casen, respectivament, el 1628 i el 1635 amb els dos germans mercaders Marc Antoni i Francesc Antic Jordà i Ferrer. El 1630, llur mare, vídua de Miquel Bosch des del 1617, s'havia unit en segones noces amb... Francesc Jordà i Rosselló, el pare vidu dels seus gendres. Durant els deu anys que segueixen la mort del pare, Hierònim Antoni se cuida de l'herència de Llorenç, el pubill impúber de Miquel i Àngela, que no viurà més enllà dels anys 1620. La recurrència dels cognoms, l'endogàmia evident, l'esment dels uns i dels altres en els protocols i els negocis dels uns i els altres, l'ús dels mateixos notaris —molt sovint l'homònim Andreu Bosch! — i òbviament la declaració de parentiu porten a pensar en un vincle més que segur malgrat que no s'ha trobat en els arxius del segle XVI, sovint poc recorreguts fins ara pels historiadors locals i difícils de resseguir.

Però si una cosa sembla reunir ben bé tots aquests Bosch, és que les tres branques semblen desaparèixer durant la terrible pesta del 1631 i pocs Bosch se n'escapen. En particular el nostre Andreu.

3.2. Andreu, la posteritat dels Bosch: alguns apunts de biografia privada

Josep Francesc Andreu Christòfol Bosch, que inicialment son pare anomena "Josep Andreu"⁴² va néixer a Perpinyà i va ser batejat a l'església parroquial de Sant Joan el 9 de juliol de 1586. El seu padrí és el magnífic burgès Andreu Reart,⁴³ diputat a Corts, germà d'Onofre Reart, successivament bisbe d'Elna, Vic i Girona, i la madrina és Anna Vinyas, esposa del magnífic Antoni Joan Bolet, mercader de Perpinyà, tal com ja he assenyalat, una parenta per aliança tant per part paterna com materna ?i més possiblement encara una amiga pròxima de la família.

Val la pena de recordar que, a més del seu germanastre i hereu de casa, Hierònim Antoni, Andreu té germans de pare i de mare: Joana, nascuda el 1584; Joana II, nascuda el 1585 — una d'aquestes dues va esposar amb un dot de 4.000 lliures de Perpinyà el ciutadà honorat de Barcelona Jaume Llebra⁴⁴ — i Francisca, nada el 1588: en tornaré a parlar més avall en

³⁸ Antoni Guillot i Mercer, notari a Perpinyà és un dels gendres del notari cronista Pere Pasqual i a tall anecdòtic, ambdós formen part de l'ascendència d'un servidor.

³⁹ Antoni SIMON i TÀRRES, Pep VILA, *Cròniques del Rosselló*, op. cit., p. 171.

⁴⁰ ADPO, 3 E 1-3528, Joan Roig, notari de Perpinyà.

⁴¹ Joan PEYTAVÍ DEIXONA, *La família nord-catalana, matrimonis i patrimonis (segles XVI-XVIII)*, Ed. Trabucaire, Canet de Rosselló, 1996, p. 41-60.

⁴² En els dos testaments de 1608 i 1610.

⁴³ El seu fill Francesc Reart i Farret és casat el 1600 amb Francisca Guillamí Blanch, una cosina segona d'Andreu Bosch. Philippe LAZERME de REGNES, *Noblesa, catalana*, op. cit., vol. III, p. 111.

⁴⁴ Citats en els testaments d'Andreu Bosch el 1621 i 1629.

esmentar els donataris del nostre jurista.

Si Hierònim Antoni és per cert l'hereu de casa, Hierònim Bosch pare fa créixer constantment el lloc atorgat en la successió a Andreu. Entre els anys 1608 i 1610, anys dels dos últims testaments, la seua part s'amplia pel patrimoni patern i per la donació de l'àvia Marquesa. Sembla força raonable de pensar que l'èxit social i ja segurament intel·lectual del nostre futur autor se comença a sentir: com molta gent adinerada de l'època moderna, Hierònim té un gran interès a premiar el seu "millor" fill, tot i no ser forçosament l'hereu⁴⁵: Li llega el patrimoni d'Illa, la meitat de la roba familiar i dels seus mobles, moltes joies, una vinya al terme de les Arcades de Perpinyà i l'herència universal en cas de defecció de l'hereu, en particular si aquest no aconsegueix acabar de pagar el dot de sa germana, Joana Llebra, unes 1.000 lliures de les 4.000 pactades.

L'any 1613, al moment en què es casa, Andreu Bosch ja és doctor en quiscun dret i sembla exercir de jutge (recordem que poc abans l'àvia materna, Marquesa Gahell i Blanch, l'havia fet hereu universal seu, un nomenament recordat i reiterat en els capítols).

És en aquells dos decennis, 1610-1630, que rau la major activitat laboral de Bosch, de la qual no me cuidaré en aquest treball, més radicat a establir el marc familiar. Citem a tall d'exemples que el 1615 assisteix al nomenament de Don Gabriel de Llupià com a governador dels comtats.⁴⁶ És fet burgès honrat entre el 1621 i el 1628, època de redacció del *Summari*. Pel dia de Corpus del 1627, participa activament a les festes i Il·luminàries;⁴⁷ l'octubre del 1630, se pot suposar que és ell i no el seu homònim notari qui ajuda a les obres de reforma a la portalada de l'església de Sant Joan.⁴⁸

De la seua unió amb Victòria Perarnau —família de la qual parlaré més endavant—, podem retrobar una part de la descendència en els registres parroquials i una altra mitjançant els testaments que Andreu Bosch va fer. En els registres sacramentals de Sant Joan, amb un interval de tretze anys entre el "primer" i el "segon" batejat dels Bosch Gahell, només hi consten:⁴⁹

Francesc **Antoni** Andreu Sebastià, batejat a Sant Joan, el 4 de juliol de 1615, hereu universal d'Andreu tant el 1621 com el 1629 (padrins: Sebastià Perarnau, el seu avi matern, i Maria Anna, muller d'Antoni Joan Bolet, cosina de son pare i de sa mare).

Andreu Hierònim Rafel Bonaventura, batejat a Sant Joan, el 10 de gener de 1628, (padrins: Rafel Joli, parent dels Perarnau i Guiomar, muller de Hierònim Antoni Bosch, son oncle patern). Mort segurament jove, atès que no se'n troba cap menció més endavant.

Joana Victòria Caterina, batejada a Sant Joan, el 14 de març de 1629 (padrins: Hierònim Esteve Bosch, son oncle patern, i Caterina Guillamí, muller de Narcís Batlle, burgès honrat, marit de la cosina segona d'Andreu Bosch).

En els testaments del 1621⁵⁰ i del 1629⁵¹ hi trobem, a més, Clara (mencionada el 1621), un "*prenyat*" del 1621 i Isabel (mencionada el 1629). Però s'hi llegeixen també altres parents que si escau podran treure profit del patrimoni d'Andreu Bosch: Anna, la neboda,

⁴⁵ Joan PEYTAÍ DEIXONA, *La família nord-catalana, op. cit.*

⁴⁶ ADPO, 1 B 384.

⁴⁷ Antoni SIMON i TARRÉS, Pep VILA (a cura de), *Cròniques del Rosselló, op. cit.*, p. 155.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 173, n. 232.

⁴⁹ Els noms **en negreta** corresponen a la manera com són designats a continuació en els testaments.

⁵⁰ ADPO, 3 E 1-4359, Andreu Bosch, notari. 9 de desembre de 1621.

⁵¹ ADPO, 3 E 1-4366, Andreu Bosch, notari. 27 d'agost de 1629.

filla del seu germanastre Hierònim Antoni i muller de Francesc Jaubert; Francisca esposa del mercader Bajolas, filla de sa germanastra (Gràcia?).

En aquestes actes, Bosch fa la llista de substitucions d'hereus universals en cas de defunció de l'hereu Antoni. El 1621, després d'aquest, podrien ser designats hereus en aquest ordre i cada vegada respectant una descendència viable i legítima i per ordre de primogenitura, la filla major, Clara —a qui dona 3.000 lliures de legítima, corresponent exactament a allò que va rebre de dot de la seua esposa—; el “prenyat” —que tindrà tant si és “mascle” com “famella” 500 lliures de legítima—; Hierònim Antoni, son germanastre; Anna Jaubert Bosch, sa neboda; Francisca Bajolas Bosch, sa neboda; Joana, sa germana, muller de Jaume Llebra, de Barcelona. El 1629 l'ordre és el mateix però deixa a Victòria, la seua esposa, l'elecció de l'hereu entre els quatre fills, Antoni, Clara, Isabel i Joana, després d'haver-los donat una quantitat destacable de 1.000 lliures per legítima; si ella no ho fa doncs Andreu tria altra vegada per anticipació Antoni, i després son germanastre, i per acabar en iguals condicions el primogenit de sa germana “barcelonina” i Anna Jaubert Bosch, sa neboda.

No descuida en les donacions la seua criada orfe, Mònica, que té a casa el 1621 i el 1629 i a qui llega cada cop la suma de 200 lliures.

3.3. El silenci de Bosch: una mort abans d'hora

Philippe Lazerme de Regnes va ser el qui va descobrir i apuntar dins la seua obra magna *Noblesa catalana...* els dos testaments del doctor en drets fets davant del notari homònim. Segons el mateix Lazerme, va ser arran d'aquell darrer testament el 27 d'agost de 1629 que va morir el jurista, a l'edat de 43 anys. Però l'hem de creure? Bosch mor poc després de testar? Tants errors fets precedentment pels historiadors pel que fa a la seua biografia, m'han fet empènyer la investigació més a fons. No es troba cap acta de defunció a la parròquia de Sant Joan, perquè els registres per aquell període falten i en les tres altres parròquies de la vila no hi consta. Però si no es troba aquest document, sí que es pot localitzar un inventari de béns redactat el 30 de juliol de 1631 per Andreu Bosch - notari evidentment, a instància de la vídua d'Andreu Bosch - jurista, Victòria “*sciens et attendens dictum quondam virum suum his proxime elapsis diebus prout altissimo placuit ab hac luce migrasse humana*”⁵²: ara sí que es pot afirmar que Bosch ja va morir no pas per l'agost del 1629 sinó el juliol del 1631, quan feia poc que havia fet 45 anys. Qui ho corrobora és una altra figura del Perpinyà d'aquells anys, que només la posteritat farà famosa, el cirurgià cronista Hierònim Cros, al foli 66 del seu dietari, escrivint “*per lo més de juliol de dit any [1631] fonch servit Nostro Senyor aportar-se-n mossèn Andreu Bosch [...]*”⁵³. Tot i que surten altres mencions d'Andreu Bosch, el nostre i el notari, Cros no els confon i ens lliura la solució de la data encara un poc imprecisa —el mes— de juliol del 1631. Quinze línies més avall potser ens proporciona, si bé no en treu una relació, la possible causa de la mort del jurista: “*Per lo mes de juliol volgué Nostro Senyor castigar nostra pàtria ab la plaga de la malaltia contagiosa*”. Trobant-se ja en el camp rossellonès des de la primavera, la pesta és oficialment declarada a la vila. Dura gairebé fins a l'estiu del 1632 i deixa el comtat assolat amb milers de morts, un desastre demogràfic seguit ben aviat per molts i massa altres,

⁵² ADPO, 3 E 1-4368, Andreu Bosch, notari. 30 de juliol de 1631.

⁵³ Una informació apuntada també però en condicional per Antoni Simon i Pep Vila en *Cròniques del Rosselló, op. cit.*, p. 173, n. 232. Al foli 61, Cros explica que Bosch va ser qui va fer començar unes obres a l'església de Sant Joan (ibíd p. 171-172), poc després que el seu parent Hierònim Esteve Bosch hagi començat a posar la primera pedra del convent de caputxins (vid. supra). S'ha de remarcar que els dos autors no han contrastat aquesta informació amb la que posen en nota 205 de la transcripció del dietari de Pere Pasqual (ibíd. p. 88), atès que assenyalen el 1639 Andreu Bosch, perfectament identificable amb el notari, essent el jurista mort el 1631.

les guerres, l'epidèmia del 1651, etc.

Si en l'esmentat inventari, passada aquella introducció en llatí que ens diu la mort de Bosch, hom aprèn entre altres coses que Andreu Bosch vivia a la plaça de la Llana⁵⁴ en una casa veïna de les de Josep Soler, burgès honrat, del canonge Joan Caixàs, amic del famós eclesiàstic dietarista de Cameles, Honorat Ciuró i dels hereters de la gran família Paulet i que hom hi descriu fil per randa tot allò que la casa contenia, la decepció resulta immensa quan hom llegeix al final, després de tretze folis de detalls de la seua quotidianitat, “*En la llibreria. Primo una sort de quadros y tota la llibreria de les quals a-part se-n farà memorial*”. Malgrat haver cercat en els arxius del notari i d'uns quants col·legues seus on Bosch i el parentiu també podien, no he trobat el dit memorial dels llibres, les fonts per cert del *Summari*. És força probable encara la dificultat de supervivència conjuntural del 1631 hagi fet descuidar de fer l'inventari: qui haurà recuperat els llibres? L'esperança, però, no s'ha aturat en veure les quantitats de manuals notariaus que conté l'arxiu de Perpinyà.

3.4. Un parentiu polític ric: els Perarnau

Paga la pena de dir uns mots al final sobre la família política del nostre historiador del dret, molt detallada ja en les pàgines de Philippe Lazermé de Regnes.⁵⁵ Andreu Bosch fa capítols matrimonials a Perpinyà amb Victòria Perarnau per Sant Martí de 1613, a davant del notari Joan Roig.⁵⁶ Victòria, que té llavors setze anys, és filla de Sebastià Perarnau, mercader de Perpinyà —creat burgès honrat de Perpinyà pel rei Felip III, el 23 de juliol de 1614⁵⁷— i d'Antònia. El pare fa el seu testament a l'estudi de l'indefugible notari perpinyanenc Andreu Bosch⁵⁸ el 2 d'agost de 1621 i es mor l'endemà, mentre que la mare testa a davant del notari Hierònim Arles i Carrera, el 7 d'agost de 1628.⁵⁹ En les seues últimes voluntats, demana ser enterrada a l'església de Sant Joan, davant de l'altar major, allà mateix on el seu marit tenia una tomba amb el seu escut. Se sap, però, que les seues restes van ser transferides el 25 de juny de 1636 a la Roca d'Albera, poble al peu de la serra homònima que tenia el seu fill Hierònim com a senyor des de feia dotze anys.

Efectivament, el cunyat d'Andreu Bosch, germà de la seua esposa Victòria, Hierònim Perarnau, poc després de ser fet cavaller, adquireix el dia 9 de setembre de 1624, la senyoria directa de la Roca d'Albera amb jurisdicció civil i criminal, alta i baixa justícia, mer i mixt imperi.⁶⁰

Cap al final del juliol del 1639, al moment en què s'engega la Guerra de Separació amb l'inici de la campanya per a la recuperació de Salses, caiguda el dia 20 a mans dels francesos, Perarnau forma part de l'exèrcit del virrei de Catalunya, Dalmau de Queralt, comte de Santa Coloma, que surt per provar de recuperar la fortalesa, porta d'entrada septentrional del Principat —aquesta caurà tot just començant l'any 1640. Hierònim, que és l'estirp dels Perarnau senyors de la Roca fins al 1755,⁶¹ mor el 6 d'octubre de 1653, després d'haver testat el dia 2 davant d'Anton Colom i Companyó, notari de Perpinyà.⁶² S'havia casat dues vegades, primer el 1610⁶³ amb Caterina Joli, filla d'Antoni i Clara, pagesos del poble

54 Actualment plaça de Gambetta, més coneguda per la “plaça de la catedral”, és a dir l'espai davant l'església-catedral de Sant Joan.

55 *Noblesa catalana, op. cit.*, vol. 3, p. 65-67.

56 ADPO, 2 E 554.

57 Philippe LAZERME de REGNES, *Noblesa catalana, op. cit.*, vol. III, p. 65. Esmenta ADPO, 1 B 384.

58 ADPO, 3 E 1-4359.

59 ADPO, 2 E 554. Fons de la família Perarnau.

60 ADPO, 1 B 388 i 390.

61 Més endavant, la devolució de la senyoria passa a Josep de Sardà.

62 ADPO, 2 E 554. Fons de la família Perarnau.

63 ADPO, 2 E 554. Fons de la família Perarnau.

alberenc de Vilallonga dels Monts, que mor el 21 d'octubre de 1616⁶⁴ tot just havent atorgat testament, i després el 1620⁶⁵ amb Maria Riu i de Puigmarí, perpinyanenca, nascuda el 1603 a la parròquia de Sant Joan, filla del magnífic Joan Riu i Ardit, burgès honorat de la vila i de la seua muller, Elena de Puigmarí.

El seu hereu, Josep (1616-1678), veu els seus béns confiscats i més endavant tornats arran dels problemes originats pels posicionaments en favor de França o Espanya. Josep era casat amb Rosa Generés i Pasqual, néta del famós cronista perpinyanenc, Pere Pasqual.

CONCLUSIÓ FORÇOSAMENT PROVISIONAL

Acabar aquí una recerca que de fet s'enceta pot semblar estrany però respon sobretot a l'arbitrari de la tria d'allò que ara per ara es vol facilitar o que es pot lliurar d'informació. La investigació sobre Andreu Bosch només acaba de començar pel que fa a la seua vida: una mera curiositat historicogeogràfica ha desembocat sobre un mer interès biogràfic que s'ha transformat en veritable investigació sobre la vida d'aquest home tan important per a la història i la historiografia catalanes del principi del segle XVII. Ja he intentat de fixar unes dates, unes dades que dibuixen un marc de reflexió en el qual es podrà d'ara endavant anar a cercar més informació. Els arxius me n'han proporcionat ja moltes més, en particular sobre l'activitat mercantil de la família, sobre el seu treball, el seu càrrec, i potser m'han proporcionaran pel que fa a la seua obra, el *Summari*, és a dir la seua concepció, la seua factura, les seues fonts, més enllà del contracte editorial firmat entre Bosch i Lacavalleria l'any 1627.⁶⁶

Així doncs s'entén allò que destacava en iniciar el treball, és a dir la manca de continuació d'aquest famós tractat, la falta de participació a la controvèrsia: Bosch mor abans de poder defensar la pròpia producció jurídic-històric-literària. No se sent més a parlar d'ell mentre que segons moltes probabilitats, Bosch no hauria callat en el context dels anys 1640 que ha estat tan prolix a Catalunya. Bosch ha estat contestat, atacat i descrit com un ingenu a vegades amb raó pels historiadors posteriors però no es va poder justificar ni defensar, ja havia mort. I és més, ells sovint el van confondre amb infortuna amb el seu homònim que tenia un paper polític per menor que sigui...

64 ADPO, 3 E 1-4354, Andreu Bosch, notari.

65 ADPO, 3 E 1-4358, Andreu Bosch, notari.

66 Vid. Mercè COMAS, "Un apunt sobre literatura impresa a Perpinyà...", *op. cit.*, p. 5.